

Чому Ізраїль не може слугувати моделлю майбутньої структури безпеки України

Уявлення про успішну модель безпеки Ізраїлю — міф. Україна має дивитися на Ізраїль як на застереження, а не приклад для наслідування.

«Я впевнений, що протягом наступних десяти років наша безпека буде питанням номер один», – сказав журналістам президент України Володимир Зеленський у 2022 році. Далі він зазначив, що у майбутньому військові будуть представлені в усіх групах суспільства. Зважаючи на те, що Україна є жертвою неспровокованої та жорстокої загарбницької війни, такі настрої зрозумілі. Навіть якби війна закінчилася завтра, Україна все одно перебувала б під загрозою з боку Росії (яка в осяжному майбутньому майже безсумнівно залишатиметься під владою Путіна) зі сходу, а на півночі – з боку союзниці Росії, Білорусі (під управлінням Лукашенка).

За словами Зеленського, Україна вже має приклад для наслідування: Ізраїль. «Ми обов'язково станемо «великим Ізраїлем» зі своїм власним обличчям», – заявив він. Відтоді Atlantic Council вже опублікували дорожню карту для досягнення цієї мети, а посол Ізраїлю в Україні Міхаель Бродський охоче підтримує таке бачення. Ізраїль з його великою, сучасною армією громадян виглядає ідеальною моделлю для наслідування для України.

Однак думка про те, що Ізраїль успішно організовує власну безпеку й безпеку свого народу, – це міф. Протягом своєї історії ця країна ухвалювала численні рішення, які, хоча й створювали вигляд захищеності та безпеки, робили її менш стабільною та безпечною в регіоні. Україна має дивитися на Ізраїль як на застереження, а не приклад для наслідування.

Зброя для всіх

Завдяки акценту на своїй армії Ізраїль розвинув одну з найдосконаліших і найкраще фінансованих збройних індустрій у світі. Це дозволило країні стати десятим за обсягом експортером зброї у світі попри невеликий розмір. Хоча Ізраїль стверджує, що слугує світилом демократії в регіоні, це не заважає йому продавати інструменти, які посилюють автократичні режими. Найбільш помітним прикладом стало ПЗ Pegasus від приватної охоронної фірми NSO, яке стало улюбленим інструментом, з допомогою якого автократи відстежують журналістів і незгодних – як відомо, його використали для вбивства журналіста Джамаля Хашоггі у 2018 році. Свіжіший приклад – наступ Азербайджану у 2023 році в Нагірному Карабасі, коли азербайджанські військові використовували елементи ізраїльської техніки.

Україна має зробити з цього висновки. Станом на 2022 рік країна витрачає на оборону 33,5 відсотка ВВП. Вона також реструктуризує свою оборонну промисловість, щоб оптимізувати її та мати змогу працювати з західною зброєю, водночас створюючи власну. Україна має зважати на досвід Ізраїлю й не піддаватися на спокусу без обмежень продавати зброю, як би не вабила ця перспектива. Оборонні компанії отримують величезні прибутки з продажу своєї продукції третім сторонам, а угоди щодо зброї ще й створюють робочі місця. Існує також уявлення, що експорт зброї до третіх країн може вплинути на дії державних суб'єктів, але реальна дієздатність такої думки не доведена.

Проте в довгостроковій перспективі це матиме зворотний ефект. Якщо після війни Україна знову стане одним з лідерів експорту зброї без особливих принципів, вона втратить заслужену дипломатичну довіру. Побічно це принесе користь і Росії. Більше зброї у світі з меншим рівнем підзвітності означає нестабільність, а Росія охоче це використовує. В Україні розвивається чимало високоякісної зброї власного виробництва. Їй треба з обережністю ставитися до ідеї продати її, щоб наповнити державну скарбницю після конфлікту.

На жаль, рішуча підтримка Ізраїлю Заходом, а також неоднозначна реакція України на напад в Газі відштовхнули багатьох суб'єктів Глобального Півдня. Туреччина не проти постачання зброї неідеальним главам держав, але витратила значну частину 2010-х на досягнення зовнішньополітичних цілей, які сформували позитивне ставлення до неї в людей у регіоні. На відміну від неї, Україна, яка має статус великого експортера на

Глобальний Південь, не змогла досягти такого самого ставлення до себе.

Хоча більша частина фінансової та військової допомоги надходить від Європи та США, Україна навряд чи може дозволити собі зіпсувати стосунки з економіками, що розвиваються. По-перше, ці країни представляють більшість населення світу. По-друге, підтримка цих країн може бути як символічною, так і набирати форми конкретних політик. А поточною ситуацією також вміє користуватися Росія.

Відносини між військовими та цивільними

Поєднання сильної, добре фінансованої армії та зосередженості на безпеці призвело до того, що ЦАХАЛ посів помітне місце в ізраїльському суспільстві. Це видно на фоні політичного класу країни. За даними New Profile, станом на 2020 рік 13 колишніх начальників генштабів перейшли в політику. Крім того, Інститут демократії Ізраїлю зазначив, що у 2022 році Кнесет мають поповнити п'ять-шість старших генералів. На перший погляд, це логічно. Роками країна стикається з численними конфліктами, а військові загрози не припиняються з моменту її створення. Може здаватися корисним, що країну очолюють люди з військовим досвідом.

Але є й недоліки. Країна, в політиці якої домінують військові, схильна до дестабілізації. Звичайно, це стосується країн зі слабкою демократією. Однак це справедливо – хоча й не так помітно – у сильних демократіях. Крім того, значне представництво військових у політичній сфері є очевидним у зовнішній політиці Ізраїлю. Він часто вдається до військових заходів чи погрожує ними, коментуючи загрози в регіоні. Таке зосередження на військовому втручанні поки що не дало значної реальної безпеки.

Україні варто з цього зробити висновок. Хоча призов – раціональний і, ймовірно, необхідний після війни, країні треба уникнути пастки мислення, що для участі в політиці потрібен військовий досвід, чи що такий досвід дорівнює політичним здібностям. Натомість для демократичної України критично важливо буде залучати до роботи людей з різним досвідом. Це також допоможе включити різноманітний набір поглядів, які спонукатимуть Україну проводити різну політику залежно від сценарію.

Після війни Україна, як і Ізраїль, буде країною, яка межуватиме з двома загрозами для власної безпеки: Росією на сході та Білоруссю на півночі. Крім того, після мобілізації величезної частини населення суспільство буде значною мірою воєнізоване. Потенційно здаватиметься, що було б добре, якби штабні офіцери перейшли у світ політики. Але політиці, як і суспільству в цілому, потрібна різноманітна група людей із різним досвідом, щоб успішно орієнтуватися у світі та його викликах.

Містер Безпека

Суспільство, яке цінує і приділяє особливу увагу керівній службі безпеки, привело до влади найжорсткішого на сьогодні політика. Протягом останніх десятиліть образ Беняміна Нетаньягу як «містера Безпеки» видався привабливим багатьом ізраїльтянам, що допомогло йому виграти одні вибори за іншими попри корупційний скандал і неоднозначні реформи правосуддя. Та після нападу ХАМАС 7 жовтня стало зрозуміло, що титул «містер Безпека» тут недоречний.

Сам напад став не лише величезною невдачею комплексу безпеки Ізраїлю – він також показав повний провал політики безпеки Нетаньягу. Своєю стратегією в Газі він дав ізраїльському населенню помилкове відчуття безпеки. Замість того, щоб боротися з глибинними причинами діяльності ХАМАС, він з найближчим оточенням вирішив «косити газон». Він думав, що зможе контролювати рівень сили й агресії ХАМАС за допомогою регулярних великих ракетних ударів по сектору Газа. Також стало відомо, що ХАМАС фінансували за сприяння його власного уряду.

Ця ситуація демонструє обмеження суспільства, що обертається лише навколо безпеки. Україна має взяти це до уваги. Не можна піддаватися закликам політиків-популістів, які стверджують, що можуть зробити країну безпечною. Щоб зробити країну безпечною, потрібна співпраця уряду, політиків і суспільства в цілому. Політики, які роблять грандіозні заяви про те, що вони можуть обійняти посаду й відразу ж організувати безпеку народу, часто намагаються розпалити націоналістичні настрої.

Інша проблема тут полягає в тому, що коли політики, орієнтовані на безпеку, потрапляють у владу, їм неодмінно потрібен ворог, від якого треба захищатися. Це спонукає їх постійно створювати нові загрози. Якщо зовнішніх загроз немає, наступні на черзі – внутрішні, які ставлять під загрозу націю та народ. Як країна з численними

меншинами, Україна дала б чимало можливостей політикам, які прагнуть експлуатувати потребу народу в безпеці й стабільності.

Історія розсудливості

Україна в минулому вже відмовлялася від реалістичних рецептів зовнішньої та безпекової політики. На початку 1990-х Україна відмовилася від свого великого запасу ядерної зброї. Це рішення тоді привітали Сполучені Штати, розцінивши його як відповідальний вчинок. Після 2022 року багато хто ставить це рішення під сумнів. Дехто стверджує, що якби Україна мала змогу також погрожувати Росії ядерною зброєю, вона зберегла б територіальну цілісність.

Це сумнівна думка. Ядерна зброя не завадила різним суб'єктам нападати та провокувати держави, в яких така зброя є. Також сумнівно, що ядерна зброя в Україні зупинила б ірредентистські заяви російських посадовців після розвалу СРСР.

Потенційний поступ

Україна має повне право захищатися, і вона має зробити безпеку пріоритетом. Чимало країн використовують призовну армію, зберігаючи репутацію демократичних. Фінляндія, Південна Корея та країни Балтії – ось лише деякі приклади держав, які покладаються на громадянську армію, але утримуються від використання цієї армії як основного інструменту зовнішньої політики. Ізраїль не є однією з цих країн. Його гонитва за тактичними успіхами зробила його стратегічно вразливим і менш безпечним.

Після війни Україна опиниться в унікальному становищі. Їй потрібно буде відновлюватися, зокрема таким чином, щоб дійсно принести користь своєму народу. Це стосується не лише фізичної інфраструктури, а й політичної та соціальної. Ми вже бачимо, що може бути, коли уряд ігнорує власних громадян. Україна має торувати власний шлях, черпаючи уроки інших і створюючи нові стандарти. Також вона може вчитися на їхніх помилках. Політики, які обіцяють безпеку шляхом сили й мілітаризму, лише дестабілізують суспільство, яке обіцяли захищати. Це складне завдання, але українці повинні з ним впоратися, щоб досягти миру та процвітання, на які вони, безумовно, заслуговують.

Ця стаття вперше вийшла на сайті Lossy 36 і публікується з дозволу редакції.

Даніель Яросак

Даніель Яросак (Daniel Jarosak) – випускник Тартуського університету з освітою у сфері Східної та Центральної Європи. Зараз він працює на уряд США.

